

Försvarets Historiska Telesamlingar

Flygvapnet

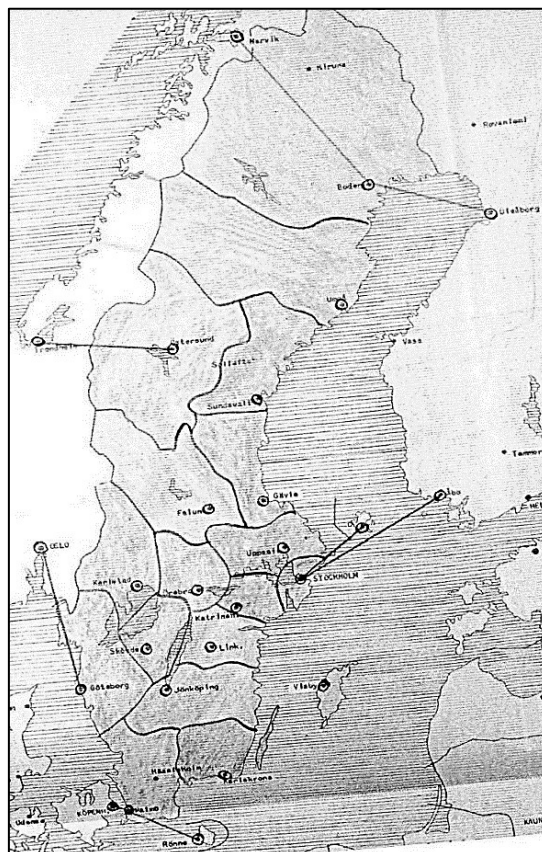
2016-05-20

Samarbete inom luftbevakningen mellan Sverige, Danmark, Norge och Finland

Utveckling och fördjupning

Hans-Ove Görtz

F 05/16

Innehållsförteckning

Förord	4
Bakgrund	5
Stabsplanering i Sverige med Danmark, Norge och Finland	5
Danmark	5
Norge	8
Finland	10
Sverige	12
Uppstart och genomförande av samarbetet med Danmark, Norge och Finland	14
BILAGA	23
Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken (Utdrag)	23
Exempel kabinettpass utfärdat i juli 1941	26
Plan för samarbete mellan den danska och svenska luftbevakningen	27
Plan for samarbeide mellem svensk og norsk luftvarsling	28
Plan för samarbete mellan den finska och svenska luftbevakningen	30

Samarbete inom luftbevakningen mellan Sverige, Danmark, Norge och Finland

Förord

Arbetet med en rapport om SVENORDA funktionen (flygsäkerhetssamarbetet mellan Sverige – Norge – Danmark) påbörjades under våren 2013. Denna rapport är en fördjupning och breddning av ovanstående rapport som visar på ett tidigt utvecklat samarbete inom luftbevakning mellan länderna samt med Finland.

Huvuddelen av arbetet genomfördes under 2014 – våren 2016.

De återfunna dokumenten och skrivelserna har varit avhemligade och återfunnits i Krigsarkivet (KrA).

Dåvarande arkivarie Per Clason vid Krigsarkivet (KrA) har även varit till stort stöd med hjälp och råd vid Krigsarkivet.

Vissa delar av rapporten tydliggör även det närmare samarbete som planerades och genomfördes tillsammans med Finland före kriget och under finska vinterkriget. Denna rapport breddar informationen om vissa delar som tidigare beskrivits i boken *F 19 – en krönika* av Greger Falk.

Samtliga officiella skrivelser och anteckningsmaterial i övrigt finns arkiverat i FHT arkiv (SVENORDA funktionen) i Krigsarkivet.

Någon särskild förkortningslista är inte uppgjord, förklaring finns i löpande text.

Synpunkter på rapporten mottages tacksamt – kontakt via mail hans-ove.gortz@telia.com

Färjestaden 2016-08-15

Hans-Ove Görtz

Bakgrund

Förarbetet till ett samarbete under 1930-talet mellan länderna började under 1933 med propåer mellan det svenska och danska försvaret – inledningsvis som ”samarbete i fråga om luftförsvaret” – där den svenske Utrikesministern gav tillstånd till att undersöka de tekniska förutsättningarna för ett eventuellt samarbete mellan luftbevakningsorganen.

Detta arbete utvidgades sedan till att även omfatta Norge och Finland – beslut gavs vid utrikesministermötet i Oslo 5-6 april 1938 – till försvarsstabschefen att gemensamt med de andra länderna se på frågor om luftbevakning och även luftskydd.

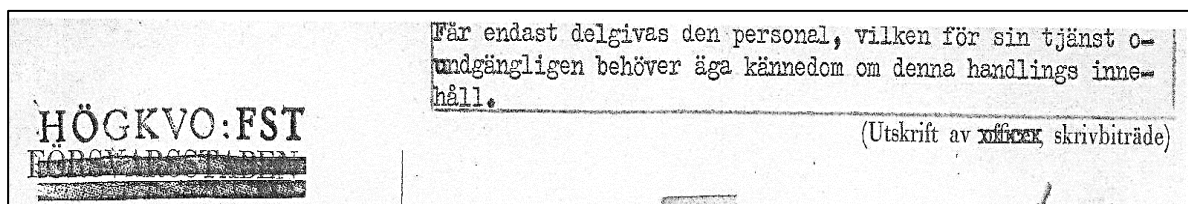
Förutom förberedelserna i staber och inom respektive Telestyrelser för att anordna sambandsförbindelserna så behövde luftbevakningsorganisationen i respektive land utbildas och övas. Huvuddelen av luftbevakningsorganisationerna bestod av frivillig personal och i Sverige av landsstormen (meniga, underofficerare och officerare). Personalen var inte heller gripbar för en längre insats om inte mobilisering påkallats.

Det konkreta samarbetet påbörjades under augusti – september 1939 och genomfördes i Finland t om under det Finska vinterkriget slut den 13 mars 1940 och i Danmark och Norge fram till 9 april 1940 då länderna anfölls av Tyskland och samarbetet avbröts.

Nedan följer en djupare beskrivning av de förberedelser som genomfördes mellan Sverige, Norge, Danmark och Finland inom luftbevakningen.

Avslutningsvis ges i avsnittet om Finland en något djupare beskrivning av den verksamhet som bedrevs under det Finska vinterkriget och om viss verksamhet därefter av de svenska sambandsofficerna.

Allt utredningsarbete i staberna och därefter genomförande omgärdades av hög sekretess och många handlingar var ytterst hemliga med påskrift nedan – efter 2.vk förändrades sekretessgraderna så att motsvarande blev betecknat som kvalificerat hemligt.

Stabsplanering i Sverige med Danmark, Norge och Finland

Danmark

Med utrikesministerns tillstånd under 1933 startade försvarsstaben med att undersöka de tekniska förutsättningarna för ett eventuellt samarbete mellan luftbevakningsorganen.

Under 1935 pågick civila luftskyddskommissioner i bägge länderna och däri framgår bl a följande berörande luftskyddet: ”Såvitt angår städerna vid Öresund skulle uppenbarligen bevakningsmöjligheterna kunna förbättras genom samverkan med Danmark, varest man, såsom framhålles i det danska kommissionsbetänkandet (rörande luftskyddet), räknar med motsvarande svårigheter för Köpenhamns vidkommande. Den danska kommissionen yttrar (år 1935), att den icke vill uttala sig om huruvida det skulle vålla svårigheter för neutralitetspolitiken, därest man i någon mån sökte avhjälpa den anmärkta

olägenheten genom avtal med Sverige. Civila luftskyddsutredningen har icke ansett sig böra upptaga frågan om samarbete med Danmark beträffande luftbevakningen till behandling, men utredningen finner det önskvärt, att denna fråga i annan ordning göres till föremål för utredning”.

Utöver ovan framhålles även beträffande mörkläggningen i regionen följande då den danska kommissionen pekar på att den tänkta mörkläggningen på Själland kan få litet värde om lamporna är tända på den svenska sidan: ”Motsvarande gäller tydligen med hänsyn till faran för angrepp å de skånska städerna, då mörkläggningen icke beröra danskt område. Här föreligger, liksom i fråga om luftbevakningen, ett gemensamt intresse för de båda länderna, vars tillgodoseende torde böra göras till föremål för närmare utredning”

Det gemensamma arbetet mellan försvarsstaben och den danska generalstaben resulterade i en preliminär överenskommelse hösten 1937 om de tekniska och organisatoriska åtgärder som erfordras för eventuellt samarbete mellan luftbevakningsorganen av den händelse att de båda regeringarna skulle överenskomma om ett sådant samarbete.

I den preliminära överenskommelsen, som berör Lbc Hässleholm och Köpenhamn samt Rönne, finns en i bilaga VPM (21/9 1937) ”Överenskommelse beträffande utbyte av luftbevakningsmeddelanden mellan Sverige och Danmark” som bl a i detalj beskriver följande:

”Överenskommelsens innebörd

1. Från lc Hässleholm meddelas luftvärnscentralen i Köpenhamn orientering om alla icke svenska flygföretag berörande kvadraterna 2- 4 (vårt koordinatsystem – förf anm)...samt sändas till namnanrop ”Köpenhamn luftvärnscentralen”.

2. Från luftvärnscentralen i Köpenhamn och luftmeldecentralen i Rönne meddelas lc Hässleholm orientering om alla icke danska flygföretag varom rapport ingått från Själland, Möen, Alster, Bornholm eller luftbevakningen i Öresund...och sändas till ”Hässleholm, luftcentralen”.

Åtgärder vidtagna i fred

3. Till danska generalstaben har överlämnats ...2 st rutkartor..blad Norrköping...orientering meddelats om den svenska luftbevakningens organisation.
4. Till svenska försvarsstaben har överlämnats ”Instruks for En Luftmeldepost”, ”Instruks for Luftmeldecentral”, ”Vedtaegter for Den frivillige Luftmeldetjenste” samt 2 st rutkartor, Sognekort over Danmark samt orientering meddelats om den danska luftbevakningens organisation.
5. Ömsesidig överenskommelse har träffats.....”

Åtgärder att vidtaga, då utbyte av luftbevakningsmeddelanden anbefalles

6. Å svensk sida:

- a) order från ÖB (ch försvarsstaben) till militärområdesbef Södra militärområdet och genom denne till bef Hässleholms lbo
att meddelanden skola utbytas jämlikt 1 och 2 ovan
att om möjligt tre avlösningar danska språket behärskande personer skola placeras vid viss telefonapparat, till vilken samtliga samtal till eller från Köpenhamn och Rönne skola växlas, samt
att orienteringar från dansk sida beträffande företag, som kunna antagas riktade mot Karlskrona eller Göteborgs lbo, omedelbart skola vidarebefordras, formulerade jämlikt förslag....., dock den danska rutnumreringen icke användes för lägesangivning utan ersättes med svenska rutnummer eller namn på karta,
- b) översändande från ÖB (ch försvarsstaben) till militärområdesbef Södra militärområdet....av från danmark erhållna instruktioner för och skisser över den danska luftbevakningsorganisationen samt avskifter av meddelanden jämlikt 6 c) nedan;
- c) meddelande från ÖB (ch försvarsstaben) till Telegrafstyrelsen
att teleföbindelsen Hälsingborg – Helsingör 1.....ska sammankopplas med

Helsingborg – Hässleholm, med direkt snöre, ... i planerad kabel via Sösdala.
 att telefonförbindelsen Malmö – Köpenhamn 3 skall hopkopplas i Malmö via
 förbindelsen Malmö – Hässleholm.
 att telefonförbindelsen Ystad – Rönne 1 skall hopkopplas med förbindelsen
 Malmö – Hässleholm...samt
 att dessa hopkopplingar m.m skola kvarstå till dess meddelande om annat er-
 hålles.

Å dansk sida

a) – c) (motsvarande som ovan – med justeringar av lokal karaktär) ....placering av
 personal, som behärskar svenska språket...
 att i Rönne efter närmare avtal mellan postkontoret och privatcentralen...sam-
 manbinda ledningen Rönne – Ystad 1 med Rönne privatcentral och sedermera,
 kontrollera att detta blivit verkställt...”

Utdrag från Telestyrelsens linjekarta från 1939-45 som visar den kabelsträckning som användes mellan länderna

I ett VPM från den 6 maj 1938 tar försvarsstaben upp frågan om förestående omorganisation av luftbevakningen i Skåne att det uppstår ett behov av revidering av överenskommelsen. Fst vill även att möjligheterna till utväxling av meddelanden mellan norra Jylland, Laesö och Anholt med Lbc i Göteborg kan ordnas – då får man en förbättring av luftbevakningen i Göteborgsområdet.

I sammanhanget hänvisas även till den civila luftskyddsutredningen (enligt ovan) för att understryka synen vad gäller luftskyddet "Vid inträdande luftskyddstillstånd komma av flyganfall hotade delar av landet att mörkläggas för att försvara orienteringen för anfallande flygplan" och det påpekas att mörkläggnings av orterna blir av ringa värde om inte det samtidigt sker på andra sidan sundet.

Avslutningsvis hemställer försvarsstaben om att det medges att underhandlingar kan upptas vad gäller såväl luftbevakningen som luftskyddet.

Under september sker underhandlingar i Danmark och dåvarande chefen för försvarsstabens luftförsvarsavdelning, majoren Sundell, beordras dit. Nedan visas ett tidstypiskt telegram i samband med hans resa avsänt av dåvarande chefen för den danska Generalstaben, generalmajor Görtz.

<p>utmärker även komma, kolon eller semikolon. " " parentes. = mellan helt tal och bråk utmärker blandat tal, ex. 6^{3/4} betyder 6 3/4.</p>	 TELEGRAM. KUNGL. TELEGRAFVERKET.	
köbenhavn a36 15w 15 1120 =		
87	major sundell militärstaberna stockholm	Telegr. JUBI BLANKI 5782 KÄRLEBY BARNFC LAMNING
= välkommen köpenhamn lördag kl 11 anmälan i vilklädet general Ieschly Kastellet = görtz +		

Det svenska utrikesdepartementet gav underhand bemyndigande till försvarsstaben att ge major Sundell i uppdrag att i Köpenhamn den 20 september sammanträffa med danska representanter för förhandling.

Förhandlingarna avsåg slutförande av planer som grundades på utrikesdepartementets beslut 15 juni till ambassaden i Köpenhamn och ett inkommet svar från dem samt en utarbetad förhandlingsordning.

Arbetet resulterar i beslut den 30/9 1938 "Plan för samarbete mellan den danska och svenska luftbevakningen" och återfinns i sin helhet (utan bilagor) i bilaga. Bilagorna omfattar i stort det som beskrivits ovan med följande justeringar/tillägg:

Förbindelseofficerarna använder civil klädsel och medför legitimation från respektive myndighet, de känner till det andra landets språk och luftbevakningssystem, det svenska koordinatsystemet kan utökas att även omfatta Själland, Fyn och Jylland, de danska officerarna anmäler sig till Överste Winberg (milbef) eller i Lbc i Hässleholm, de svenska officerarna anmäler sig till Kommendanten, Kastellet i Köpenhamn och till chefen för Bornholms försvar i Rønne. Därutöver anges att de utpekade officerarna, på sin lediga tid, deltagar i luftbevakningsövningar i respektive land (efter direkta avtal mellan den danska generalstaben och Försvarsstaben).

I förhandlingarna i Köpenhamn deltog major Sundell och kapten Wijnblad och från dansk sida generalmajor Görtz, överstelöjtnant Raabye samt kapten Linde.

Ytterligare information om visst genomförande och uppstart av samarbetet, som framkommit under arkivsökning, framgår av nästa kapitel.

Tyskland anfaller Danmark den 9 april 1940.

Norge

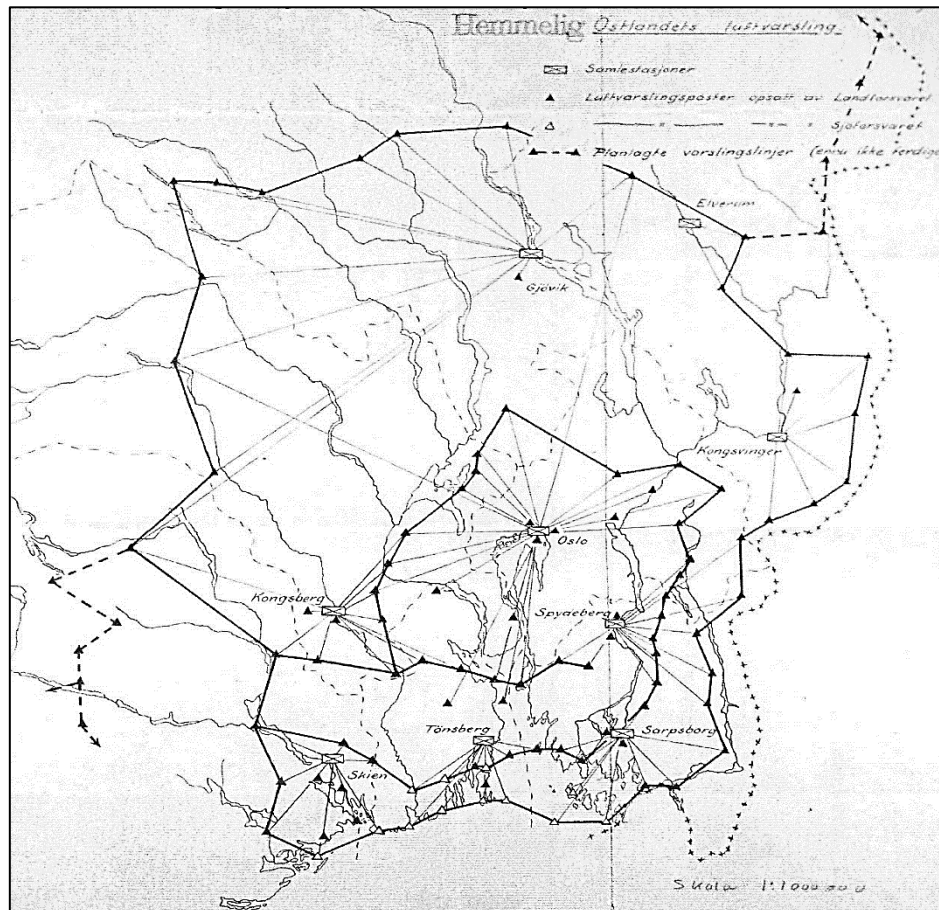
Det svenska utrikesdepartementet gav underhand bemyndigande till försvarsstaben att ge major Sun-

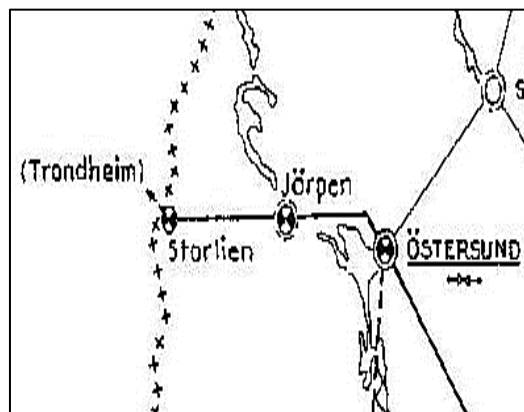
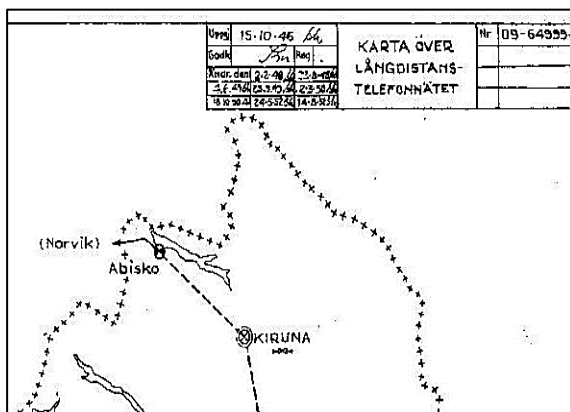
dell i uppdrag att i Oslo den 26 september 1938 sammanträffa med norska representanter för förhandling.

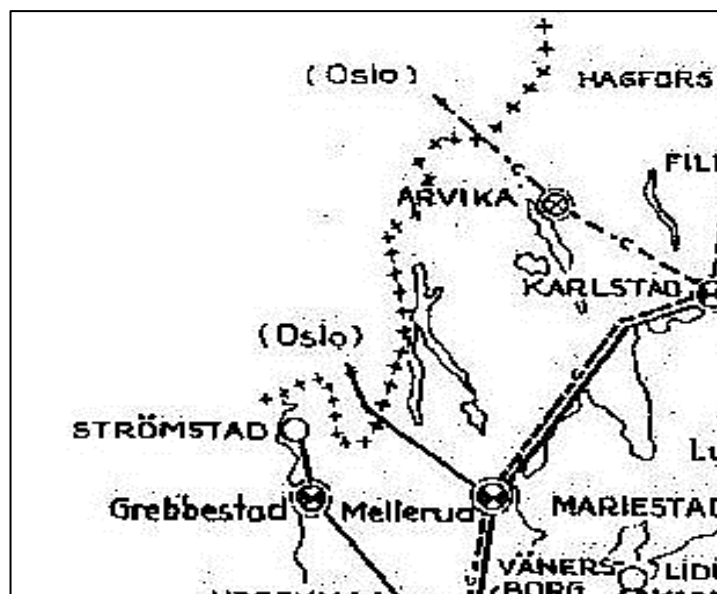
Förhandlingarna avsåg slutförande av planer som grundades på utrikesdepartementets beslut 15 juni till ambassaden i Oslo och ett inkommet svar från dem samt en utarbetad förhandlingsordning.

Arbetet resulterar i beslut den 27/9 1938 "Plan for samarbeide mellem svensk og norsk luftvarsling" och återfinns i sin helhet (utan bilagor) i bilaga. Bilagorna omfattar i stort det som beskrivits ovan i den danska utgåvan. Som exempel visas nedan utdrag ur en bilaga visande den norska luftbevaknings-systemet.

I förhandlingarna i Oslo medverkade major Sundell, major Sundberg och kapten Wijnblad och från norsk sida överste Hagem och kapten Lundesgaard.

Utdrag från Telestyrelsens linjekarta från 1939-45
som visar den kabelsträckning som användes mellan länderna

Ytterligare information om visst genomförande och uppstart av samarbetet, som framkommit under arkivsökning, framgår av nästa kapitel.

Tyskland anfaller Norge den 9 april 1940.

Finland

Den finske utrikesministern medverkade i mötet i Oslo 5-6 april 1938 och i ett strängt förtroligt hemställan till Finland den 15 juni 1938 föreslår det svenska utrikesdepartementet att, när det gäller luftbevakning och luftskydd, följande "På detta område synes önskvärt att upprätta ett samarbete mellan Sverige och Finland i vad angår utbyte av underrättelser mellan svenska och finska luftbevakningscentraler å ömse sidor om Östersjön och Bottniska viken ävensom mellan Sverige, Finland och Norge i vad angår samverkan mellan luftbevakningsorganen i de nordligaste delarna av dessa länder.

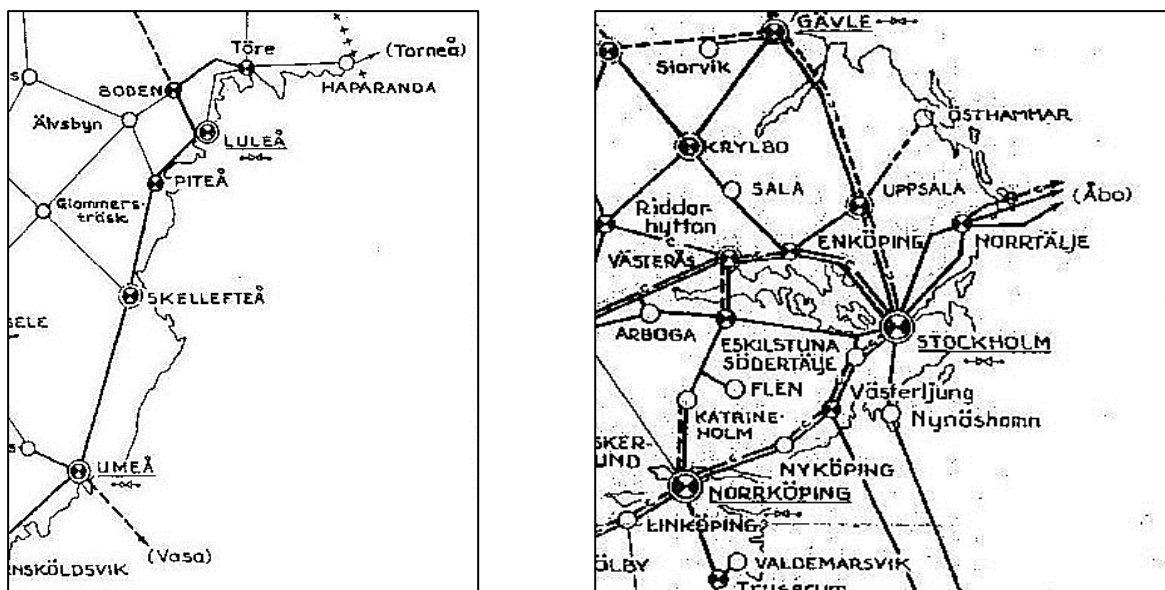
Svenska regeringen är för sin del beredd....att på lämpligt sätt anordna samråd mellan militära experter i och för utarbetandet av planer för ett samarbete...avsedda att ofördröjligen kunna träda i tillämpning, när vederbörande länder så finna erforderligt för tryggheten av deras länders neutralitet....till finska regeringens kännedom och tillika efterhöra, huruvida densamma är beredd att...gemensamt med motsvarande svenska, resp svenska och norska myndigheter dryfta de tekniska spörsmål som ovan angivits".

Avslutningsvis informeras om att motsvarande hemställan skickats till Norge och att det även finns behov av en liknande överenskommelse med Danmark.

Redan den 29 juni finns klart besked från Finland att de bejakar ett samarbete för att utarbeta planer. Chefen försvarsstaben föreslår att samarbete tar sin början snarast möjligt och föreslår att ett första möte genomförs i Helsingfors den 4 juli och är beredd att tre svenska officerare (major Sundell, major Sundberg (militärassistent vid Kungl telegrafstyrelsen) samt överstelöjtnant greve Ehrensvärd (arméoperationsavdelningen) reser till Helsingfors.

Det gemensamma arbetet mellan försvarsstaben och den finska Generalstaben resulterade i en preliminär överenskommelse redan den 7 juli om de tekniska och organisatoriska åtgärder som erfordras för eventuellt samarbete mellan luftbevakningsorganen av den händelse att de båda regeringarna skulle överenskomma om ett sådant samarbete.

Den utarbetade "Plan för samarbete mellan den finska och svenska luftbevakningen" återfinns i sin helhet (utan bilagor – dessa har inte återfunnits).

Utdrag från Telestyrelsens linjekarta från 1939-45 som visar den kabelsträckning som användes mellan länderna.

I slutet av september föreslår försvarsstaben att den finska Generalstaben förbereder mottagande av svenska sambandsofficerare, då beslut fattas om avtalet träder i kraft för koordination, vid lvdistriktcentralen i Åbo och lvkretscentralen i Uleåborg i samband med luftbevakningens organisande i Finland och Sverige. Framställning är gjord till telegrafstyrelsen om medgivande av rätt till telefonsamtal med viss företrädesrätt mellan berörda luftbevakningscentraler samt att till Sverige avdelade officerare med legitimationshandlingar dels anmäler sig till kommandanten i Boden och dels för militärbefälhavaren i östra militärområdet i Stockholm.

Avslutningsvis meddelas att den finske sambandsofficeren i Boden kan av norsk sambandsofficer i samma central orienteras om utländsk flygverksamhet i norra Norge.

I början av oktober 1938 påbörjas arbetet mellan respektive Utrikesdepartement och respektive Telestyrelser med att komma fram till en överenskommelse om benämning på de samtal som behöver utväxlas och det arbetet pågick fram till den 30/3 1939. Diskussionen fokuserade på att det i Finland använda "nöd" samtal kunde via televerkens personal betyda samma sak som i Sverige/Norge/Danmark samma som "Express" samtal. Förutom benämningsfrågan diskuterades även samtalstaxan. Det intensiva arbetet, med stor skriftväxling, exemplifieras enligt nedan.

I november meddelar försvarsstaben att telegrafstyrelsen har utarbetat en PM, där de förordar ett införande av en särskild samtalsklass, expressamtal, och att detta granskas och om det är lämpligt liknande åtgärder vidtas i Finland. I telegrafstyrelsens PM framgår bl a följande:

"Jämlikt föreskrifterna i plan för koordinering.....Enligt i Sverige gällande Reglemente för befordring av fjärrförbindelsemeddelanden vid krig eller krigsfara (krigstelegrafreglementet) vilket finnes infört i bl a i telegrafstyrelsens cirkulär...kunna, då mobilisering anbefallts eller eljest så förordnats, i telefontrafik inom landet förekomma bl a luftförvarssamtal. Härmed förstås samtal i luftförsvarets tjänst, vilka innehålla särskilt brådskande meddelanden angående flygverksamhet.

De ifrågasvarande samtalen från sambandsofficerare synas böra utgöra en motsvarighet till de ovan nämnda luftförvarssamtalen men böra erhålla en för länderna gemensam benämning, som icke direkt anger samtalets art och som vid brytning av annat samtal till förmån för dessa samtal väcker onödig

uppmärksamhet eller sprider kännedom om, att flygverksamhet pågår. Som gemensam benämning på ifrågavarande samtal vill jag föreslå "Expressamtal"....angivna meddelanden användas expressamtal, vilka beordras med absolut företrädesrätt framför alla andra slag av samtal (även statsilsamtal)...och taxeras såsom ilsamtal".

I det finska svaret går man emot förslaget till benämning (då det redan finns en sådan benämning med annat syfte och ändamål) och föreslår då istället att den finska benämningen "Nödsamtal" används istället.

Beslutet innebär att Expressamtal och Nödsamtal ska användas och att berörd personal ges utbildning i respektive lands fackspråk så rätt benämning används.

Parallellt med detta samarbete genomfördes ett gemensamt arbete för att trygga Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken. Den utarbetade planen "*Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken*" godkändes den 15é och 20é april 1939. Delar av planen återfinns i bilaga.

Ytterligare information om visst genomförande och uppstart av samarbetet, som framkommit under arkivsökning, framgår av nästa kapitel.

Den 30/9 skickar den svenska sambandsofficeren kapten Segerstråle en reserapport (genomförd 19/9 – 27/9) med en ingående beskrivning av de finska förhållandena bl a om ls-organisationen (som finns vid järnvägsstationer, telefonstationer och på hustak i tätorter).

Den 30 september 1939 anfalls Finland av dåvarande Sovjetunionen.

Sverige

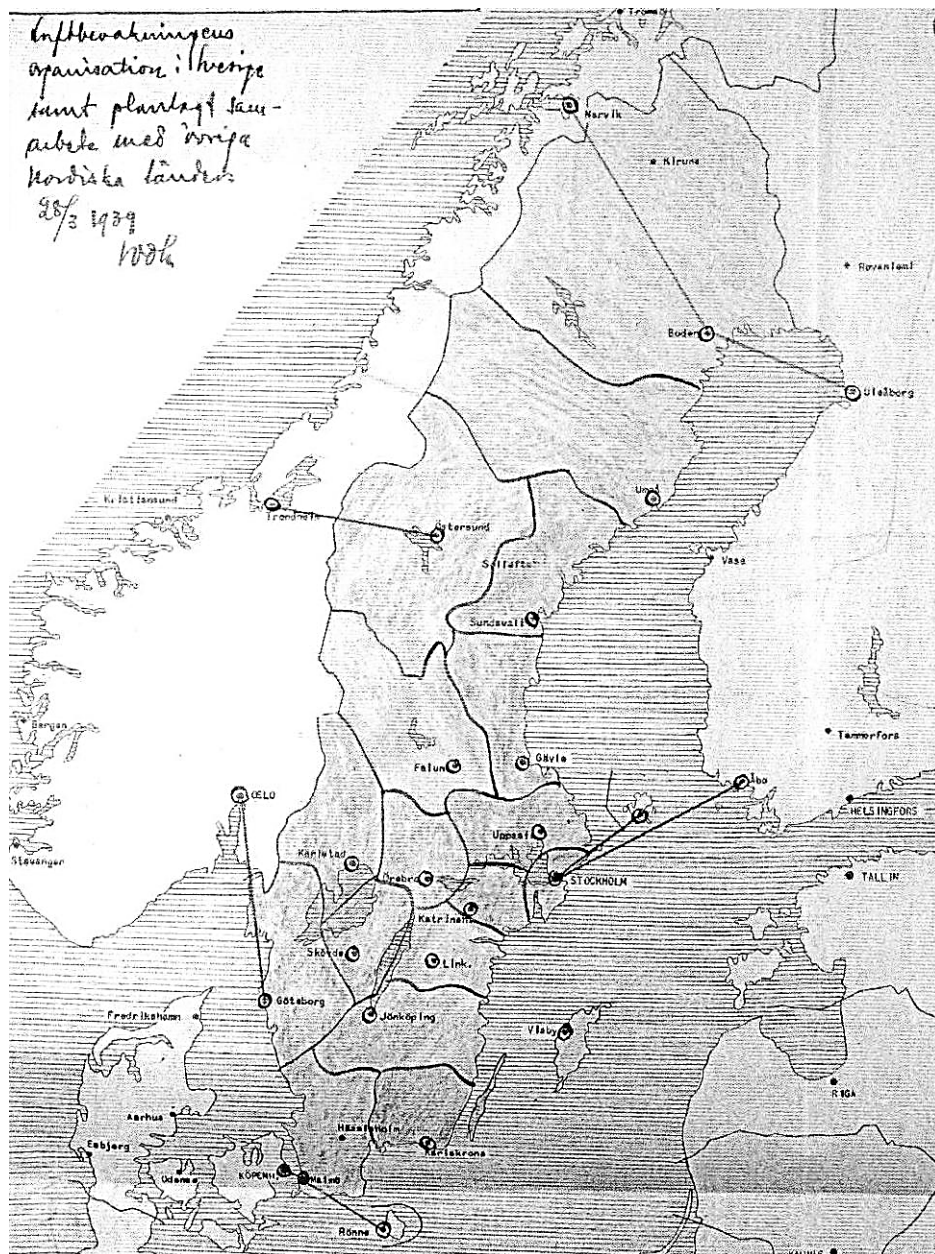
De svenska sambandsofficerare som var utsedda framgår nedan och deras respektive tjänstgöringsorter. Varje grupp bestod av en ansvarig sambandsofficer och två assisterande officerare (från landstörmen).

Beträffande Narvik så blev de officerarna ej utsända.

Stad i	Grad	Namn	Reg	Född år	Adress	
					Familj	Postadress
Stockholm	Rykten	A H M Burmali	K 209	92	Carlsgatan 12	Hälsingborg
	1st kapten	F E Nilsson	T 210	86	Regementet gat 12	Malmö
	1st löjtnant	Z C Hansson	"	00	Storkorset 13	"
Rönne	Rykten	A J Holck Clausen	K 20 r	88	} SKF Hofors bruk Bot 4055 (Vindag) Aggränd 2B	Hofors
	1st löjtnant	B J Åstrand	T 210	96		Falun
	1st fänrik	C A Steinwack	"	95		Ystad
Oslo	Löjtnant	K U Wahlström	J 22 r	97	Oslo 7/5 Tollbugata 82	Oslo
	1st löjtnant	L Lindgren	J 2210	97	S. Kirkegatan 21	Karlstad
	1st fänrik	J H Pedersen	"	05	"	Årika
Trondheim	Löjtnant	E O R Choler	J 13 r	95	Järdejö	Ö. Änterick
	1st kapten	C G M Breitholz	J 1310	84	"	Fränsberg
	1st löjtnant	O R Levin	"	98	"	Malmö
Narvik	Rykten	S Gunn Nordenskjöld	K 409		Linnégatan 104	Stockholm
	1st kapten	E V Hedman	"		"	Sorsele
	1st fänrik	H Byström	"		"	Norbysstrand
Finland Hfors	Kapten	N G C Segerstråle	J 25	93	Karlapt. 11 622565	Stockholm
	1st kapten	C R H S Nebel	"		Dryggergatan	Eskilstuna
	1st fänrik	C E A L Axelsson	"		Sandvik	Oslo
	Majors	E A Löfgren	J 71st		Fredriksgat 73	Stockholm
Malmö	Löjtnant	E. Frari	J 19		J 19	Boden
	1st löjtnant	M F F Falk	J 1910		So. Hantelobatt	"
	"	N A Malmström	"		Gran Lantbruksskola Lantbruksskolan	Örebro

Vid försvarsstaben har major Sundell sammanställt en översikt över de förbindelser som utarbetats mellan de olika länderna – inom ramen för den planerade koordineringen av de olika luftbevaknings-systemen – sammanställningen är från den 28 mars 1939.

Efter sommaren 1939 planeras en luftbevakningskurs för de sambandsofficerare som Sverige avdelar till luftvarslingsstationerna i Oslo, Trondheim och Narvik samt motsvarande centraler i Finland och Danmark. Den avsågs genomföras i Stockholm 9-11 oktober. De norska officerarna var välkomna att följa kursen. I september meddelas att den särskilda kursen ställts in. Till kursen anmäldes Löjtnant P.J Korvonen och skyddskårchef E.D Wikeström från Finland.

Uppstart och genomförande av samarbetet med Danmark, Norge och Finland

General Thörnell (C Fst) sänder KH-hemställan till Konungen "Koordination av svenska luftbevakningen med danska, finska och norska" den 1 september 1939 med följande innehåll "Sedan förstärkt försvarsberedskap anbefallts.....måtte träffa överenskommelse med de nordiska regeringarna angående ikraftträdande av de jämlikt vederbörligt bemyndigande upprättade planerna för koordination av den svenska luftbevakningen med den danska, finska och norska luftbevakningen".

Koncentrerat stabsarbete förekommer i försvarsstaben under september och en intensiv skriftväxling pågår mellan myndigheterna i Sverige och de olika länderna. Som exempel anger militärbyrån på Kungl Telegrafstyrelsen den 3 september till Teledistriktet Göteborg, Stockholm och Sundsvall att:

"Överenskommelse har träffats mellan de skandinaviska länderna att koordinera luftbevakningen... sambandsofficerare från de olika länderna.... orientera det egna landet om den gemensamma fiendens rörelser i luften.... För denna rapportering i luftförsvarets tjänst har införts samtalsklassen "expressamtal" (i Finland kallat "nödsamtal") med företrädesrätt framför alla andra internationella samtalsklasser och med motsvarande brytningsrätt. Dessa samtal skola debiteras som ilsamtal".

Den 7/9 1939 meddelar den Danmark att planen kan snarast sättas i drift – dock enbart för neutralitet – då ingen luftbevakningsorganisation var uppsatt i Danmark. Om neutralitetsaspekten upphör förutsätter det danska beslutet ett förnyat beslut i Danmark och Sverige i respektive Försvarsstab.

Den danska luftvaernscentralen var planerad till huset vid Nörregade 21 i Köpenhamn. Följande personal var utsedda att åka till Malmö när behov uppstår:
Ritmeister Rosenstand, direktör Fenger, herr Fenger och Secondlöjtnant greve Holstein.

I skrivelsen från den 3/9 nämns även förbindelserna till Finland – men som den 13 september inte återfanns i nedanstående skrivelse.

Den 9 september samlas de svenska officerarna till Stockholm för att genomföra en kortare utbildning – de norska och danska motsvarigheterna var i Stockholm veckan därpå.

Den 12 september skickar det norska utrikesdepartementet ett beslut att den utarbetade planen "settes i verk, dog således at det förelöpig ikke beordres sambandsofficerer till Narvik og Boden". Därtill upprepas detaljanvisningar att svenska officerare anmäler sig dels till Kommendanten på Åkershus och därefter för Chefen för luftvärnsregementet och dels Distriktskommandosjefen i Trondheim. De norska officerarna anmäler sig dels till milbef södra militärområdet i Skövde och dels till milbef norra militärområdet i Östersund. Även att kostnaderna för resp lands personal regleras – varje land sörjer för den egna personalen. Från Norge sänds till Göteborg löjtnanterna Johannes Heinrich LÓrange Dammann och Harald Wisnes Martens. Samma dag meddelas den norska Generalstaben att de svenska sambandsofficerarna beräknas till Oslo respektive Trondheim den 13 september.

Den 13 september översänds en beställning till telestyrelsen "Utväxlande av luftbevakningsrapporter" – nedan.

Med hänsyn till en förestående koordinering av luftbevakningen i Sverige, Danmark och Norge har jag äran anhålla, att telegrafstyrelsen måtte vidtaga åtgärder för möjliggörande av utväxlande fr o m 13/9 1939 av luftbevakningsrapporter mellan luftbevakningscentralerna i

Malmö - Köpenhamn
Köpenhamn - Malmö
Malmö - Rønne
Rønne - Malmö
Göteborg - Oslo
Oslo - Göteborg
Östersund - Trondheim
Trondheim - Östersund

Stockholm den 12. september 1939.

På befallning

Olof Sundell.
Avdelningschef
vid luftförsvarsavdelningen

Den 23 september skickar dåvarande löjtnant U Wahlström en förtrolig rapport till försvarsstaben "Luftbevakningstjänst å Oslo Samlestasjon". Av den framgår att samlestationen befinner sig i provisoriska lokaler i Hotel Astoria och är bemannad av 39 personer (varav cheferna Östlandets lv kommando och Östlandets luftbevakning).

I rapporten återfinns även en beskrivning av de tillgängliga resurserna. Luftbevakningen i Östlandet var inte fullt uppsatt.

De svenska officerarna (landstormslöjtnant Lindgren och landstormsfänrik Pedersen) har under deras tjänstgöring i Norge ordnat med praktiska tillämpningsövningar i luftbevakningstjänst enligt följande:

"Meddelanden om befarad flygverksamhet mot Sverige ha på olika tider på dygnet inrapporterats från norska Ls. Dessa rapporter har förelagts tjänstgörande sambandsofficer som efter kodning till det svenska rpt-formuläret vidareändat samma till Lc Göteborg. ....för att undvika angivandet av de norska Ls-namnen...ha samtliga land- och sjöförsvarets Ls i Östlandet och Sörlandet blivit numrerade i enlighet med det svenska kodsystemet. Därigenom har rapporttiden inskränkts till ett minimum. På 1½ - 2 min ha Lc Gbg blivit informerad. Det rekommenderas att till Lc Gbg överlämna en karta över Östlandet och Sörlandet i Norge med angivande av nummer för de norska Ls".

Mot bakgrund till ovanstående förslag föreslår försvarsstaben den 26 september att norska Generalstaben, att om det utarbetade och prövade förslaget av de svenska sambandsofficerarna kan biträdas, så finns inga hinder att tillämpa detsamma. Med norsk personal vid samlestationen så skulle de svenska officerarna inte behöva permanent uppehålla sig där. Det innebär även att den svenske sambandsofficeren (som är bosatt i Oslo) kunde vid behov inställa sig och assistenterna kan återresa till Sverige.

I november återkommer den norska Generalstaben med ett förslag "Under planleggingen av en eventuell betydelig innskrenkning i telefonkorespondansen med utlandet, f.eks. under alminnelig mobilisering eller under saerlig prekaer situasjon, er reist spørsmålet om hvorledes sambandet mellom svensk og norsk luftvarsling bør ordnes for at dette ikke skal bli skadelidende.

En løsning som det kan gripes til er at det fastsettes bestemte linjer som skal brukes utelukkende av de beordrede sambandsofficerer. For disse samband reserveres:

*en linje Göteborg – Oslo
" " Östersund – Trondheim
" " Boden – Narvik"*

.....Ved ringning f.eks. fra Göteborg luftbevakningscentral vil da påringningen komme fram direkte till Oslo samlestasjon"

Därefter efterhör de försvarsstabens inställning samt om resp telegrafstyrelse kan bemyndigas att införa desamma.

Den 2 december återkommer försvarsstaben och anser det vara av största värde – dock, med det ringa antalet förbindelser till Trondheim och Narvik så kanske inte det kan göras möjligt. Till detta undrar man om sambandet mellan Narvik och Boden kan upprättas.

Svaret kom redan den 7 december avseende förbindelsen i norra Norge. Det har varit ytterst lite flygtrafik där uppe och de har kommit fram till att den observationstjänst som sjöförsvaret satt upp är tillräcklig – det norska luftbevakningssystemet är därav inte upprättat. I och med det anser den norska Generalstaben att sambandet inte behöver upprättas fn.

Den beslutade "Plan för samarbete mellan den danska och svenska luftbevakningen" reviderades den

2/12 1939 (beslutad i Fst 7/12) och innebär enbart att Lc Häsleholm byts mot Lc Malmö. Den reviderade planen finns i FHT arkiv.

Den norska Generalstaben tar i skrivelse den 7 mars 1940 upp en fråga ”Samövelser mellom luftvarsling og fly” där de beskriver att det sker många övningar mellan flygstyrkorna och luftbevakningen. De har funnit att det inte är möjligt att genomföra effektiva övningar med Ls öster om Oslo, på grund av flygförbud i den neutrala zonen längs den svenska gränsen.

Internt har frågan kommit upp i Norge om det vore möjligt att upphäva förbudet för att kunna träna dessa Ls-poster.

Innan det sänds en officiell förfrågan önskar man få försvarsstabens inställning till en sådan. Om de svenska myndigheterna avser samtycka till övningsflygning i zonen har de tänkt att samlestasjonen i Oslo före övningarna – 1-2 dagar i förväg – meddelar Göteborg lc om övningen. (på handlingen finns en blyertsanteckning där någon på försvarsstaben har skrivit ”vi vill ha ls på kusten vid neutr. zonen”).

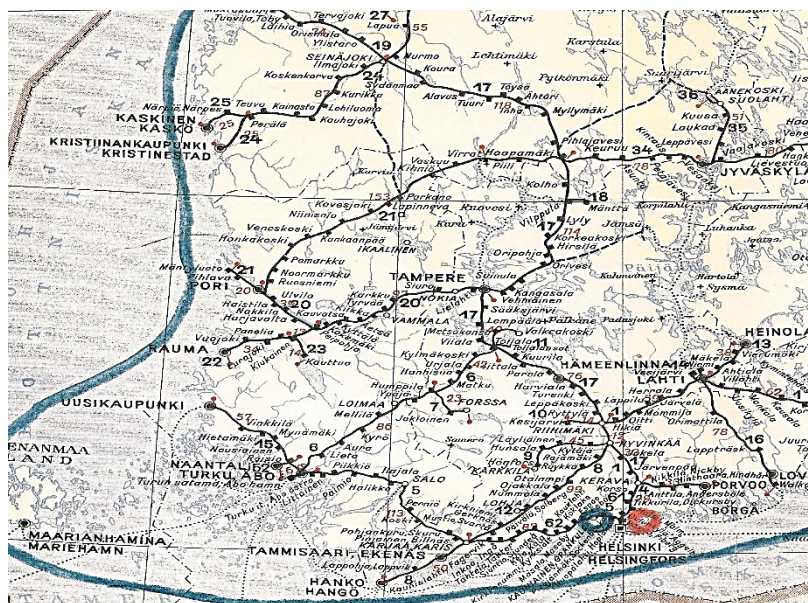
Redan den 12 mars lämnar den svenske ÖB underhandssvar att han ”självfallet på allt sätt kommer att understödja en officiell framställning i saken.” Någon övningsverksamhet kom dock aldrig till stånd.

Nedan ges en lite djupare beskrivning om de svenska sambandsofficerarnas medverkan under hösten 1939 och under Finska vinterkriget. För mer information kring det Finska vinterkriget och de frivilliga svenskarnas insatser i flygförbandet F 19 hänvisas till boken *F19 – en krönika* av Greger Falk. Flera luftbevakningsrapporter skickas till Fst och några exemplifieras nedan.

I oktober utfärdas en ”Instruktion för sambandsofficern i lc Mariehamn (Ingby).

1. Sambandsofficerns uppgift är att orientera lc i Stockholm angående sådan till lc i Ingby rapporterad flygverksamhet över finskt territorium, vilken kan komma att beröra svenskt territorium.
2. För orientering används nödsamtal, vilka begäras på motsvarande sätt som luftförvarssamtal och äga företrädesrätt framför och brytningsrätt av alla andra samtal än nödsamtal.
3. Orientering lämnas enligt formulär till luftbevakningsrapport.
4. Vid ankomsten till Ingby sökes snarast samband med luftbevakningschefen i Stockholm.....”.

Från Helsingfors rapporterar Kapten Segerstråle i oktober att luftbevakningsposterna rapporterar till respektive operationsgrupp och därefter orienterar luftstridskrafternas stab samt på järnvägskarta (nedan) visar Ls-posternas placering.

Därefter lämnar Segerstråle i slutet av oktober information från Karelska näset, Karelen norr Ladoga, Norra Finland och Finska viken samt lämnar förslag till förenklat rapportspråk.

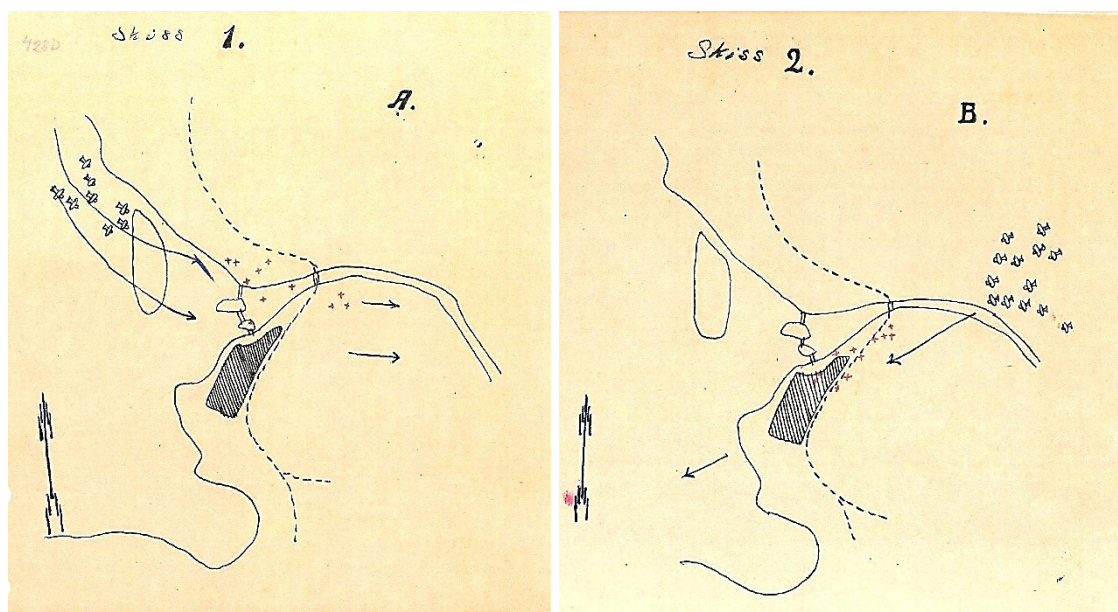
Från Helsingfors rapporterar Kaptan Segerstråle att luftbevakningen organiseras på Åland den 21/11.

Från Uleåborg rapporterar Löjtnant E. Ivari från perioden 30/11 – 26/12.

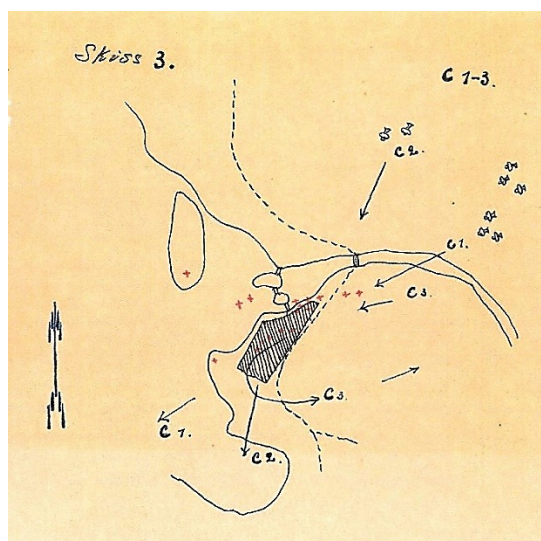
Från Uleåborg rapporterar Löjtnant E. Ivari från perioden 30/11 – 28/12 med orientering om ryska/finska förluster.

Från Uleåborg rapporterar Löjtnant E. Ivari från bombning av Uleåborg den 21/1 1940 i en stridsberättelse.

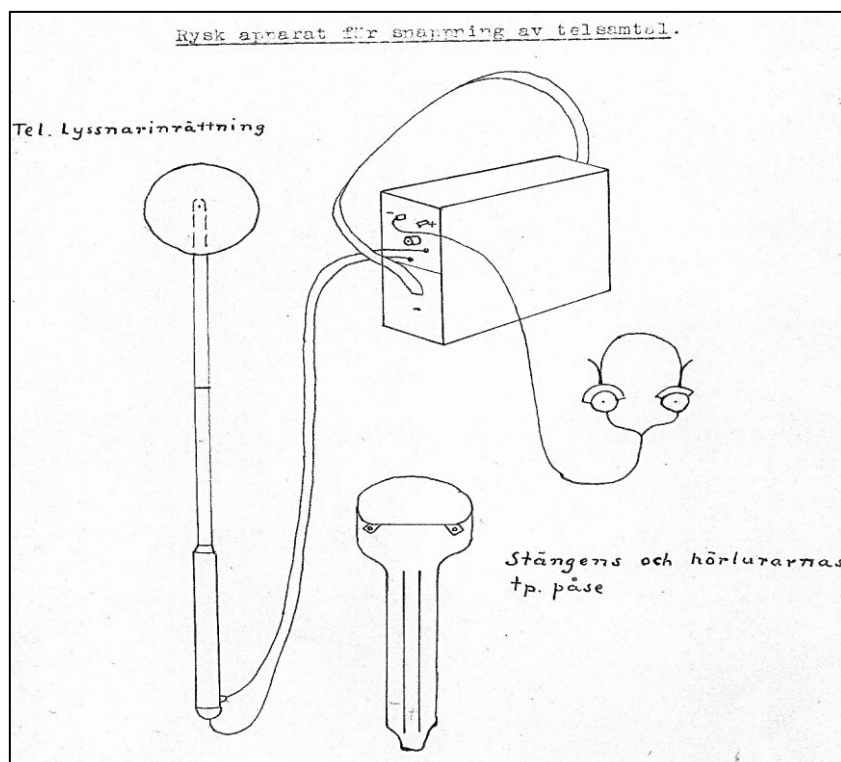
Anfall A – skiss 1. "Formationen var 3 + 5 och strax efteråt kom 8 st. Flyghöjden var ca 3 500 m. Lv sköt endast några skott i syfte att pröva funktioneringen." Anfall B – skiss 2. "Cirka hälften av de fällda bomberna var brandbomber". (röda kryss är bombbrisader – förf anm)

Anfall C – skiss 3. "kl 2005 syntes 6 st maskiner – C 1, kl 2057 ny grupp – C2, kl 2106 ny grupp med 6 maskiner – C3, spräng- och brandbomber fälldes".

Från Uleåborg rapporterar Lstlöjtnant N.A Malmström från perioden 16/1 – 31/1 1940.
Från Uleåborg rapporterar Löjtnant E. Ivari den 5/2 en översättning från en finsk rapport om fiendens luftverksamhet samt egna kommentarer till den och en speciell rapport om sovjetisk avlyssningsapparat.

"Till apparaten hör en 1,5 m lång tredelad stång i vars övre ända sitter en rund metallskiva, hörmaskin samt hörlurar. När metallskivan placeras cirka 0 – 50 cm från telledningen kan pågående samtal avlyssnas utan att de talande observera detta. "Stubbvågssamtal" kan dock icke avlyssnas med denna apparat".

Från Uleåborg rapporterar Lstlöjtnant N.A Malmström från 22/2 med beskrivning av flygning av fänrikarna Salwén, Carlsson och Steninger.

Från Uleåborg rapporterar Lstlöjtnant N.A Malmström från 27/2 att luftbevakningsorganisationen fungerar bättre och bättre (dock, personalen är ansträngd).

Från Uleåborg rapporterar Lstlöjtnant N.A Malmström från 19/3 om verksamheten 4/3 – 19/3 och nedan visas som exempel på den rapportering som förekom där även lite beskrivning om fänrik Salwén och Theler och deras insatser.

Den 6 mars.

Klart väder. Klockan 12.42 rapporterades från ruta 65.26.3A ett fientligt flygplan och klockan 12.50 från ruta 64.77.2A likaledes ett flygplan. Vid ungefär samma tid rapporterades ävenledes från ruta 64.77.3A ett 2-motorigt plan. Eget jaktflygplan med fänrik Salwén som ^{förare} pilot försökte ta fienden men lyckades inte anträffa honom. Någon bombfällning har emellertid ej rapporterats. Deras uppdrag har tydligen endast varit spening och möjligen nedsläppning av fallskärmspatruller.

Igår och idag har min verksamhet här i Uleåborg inspekterats av kapten G. Rob. Thollander.

Den 7 mars.

På grund av det relativt gods vädret kunde man vänta fientlig flygverksamhet. Klockan 13.45 rapporterades också från ruta 65.26.3A 2 st. 2-motoriga bombplan på väg mot väster. I Uleåborg beordrades flyglarm klockan 14.00, som varade till 14.30. 14.05 rapporterades 3 st. fientliga bombplan med kurs sydväst i ruta 64.76.8A. Deras mål blev inte heller denna gången Uleåborg utan Vaala järnvägsstation och järnvägsbro. Eget jaktflygplan med fänrik Theler som ^{från} pilot gensköt fienden vid Vaala och luftstrid uppstod. Fänrik Theler påstår sig hava fått träffar på två bombplan av SB-typ. Den ena planet avveckl strax efter stridens början från formationen och släppte ut rök, varför man kunde anse att skada uppkommit. Fänrik Theler angrepp sedan ett annat flygplan men måste efter en kort strid själv på grund av träff i bensintanken utgå ur striden. De fientliga planen fällde endast 4 st. bomber mot järnvägsbron, dock utan att denna träffades. Likaså fälldes några bomber mot järnvägsstationen Nuojua, några km. väster om Vaala. Här blev det heller ingen verkan.

Den 8 mars.

Sent omsider kom det fientliga flyget även idag. Först klockan 12 anlände den 1. rapporten. Ruta 64.77.9A anmälde 5 st. 2-motoriga plan med kurs väster. De veko emellertid mot sydväst till Vaala. Eget jaktflyg med fänrik Salwén som ^{från} pilot kom här i strid med dem. Någon bombfällning blev det inte av utan planen fingo ge sig av mot öster. I striden fick fänrik Salwéns plan en kula genom ^{vingen} skevrodret, varför detta kom i olag och striden måste avbrytas. Fänrik Salwén säger att de fientliga planen voro av DB-typ. De äro mycket snabba och skola även ha bepansring omkring förarhytten, varför det är svårt att skada dem. Dessutom ha de ungefär samma hastighet som Gloster-Gladiator, varför det givetvis är svårt att nedkämpa dem.

Den 9 mars.

Någon fientlig flygverksamhet har inte förekommit inom rapporteringsområdet. I den luftstrid som eget jaktflygplan med fänrik Theler som förare den 7 dennes inledde med 3 st. fientliga bombplan av SB-typ fingo två st. så svåra skador att de tvingats gå ned. Det ena planet i ruta 64.77.4A (Otermajärvi) och det andra i ruta 64.77.7A (Särkijärvi).

Den 10 mars.

Trots någorlunda bra väder har den fientliga flygverksamheten varit liten. Klockan 10.45 rapporterades från ruta 65.78.1A två st. fientliga plan. De fortsatte till ruta 65.26.9A och vände sedan mot öster.

I den strid som den 7 dennes uppstod mellan eget jaktflygplan med fänrik Theler som förare och trenne ryska bombplan av SB-typ blevo, som redan förut nämnts icke mindre än två st. nedkämpade. Det första så gott som genast efter stridens avbrott i ruta 64.77.4A och det andra 15 km. norr därom i ruta 64.77.4A. Jag har idag gjort en resa till nämnda plats för att besiktiga planet. Det hade gått ned på en liten myr. Flera 10-tal träffar kunde noteras överallt på flygkroppen. Ett skott hade gått genom propellerbladet. Den direkta orsaken till landningen torde vara den saken, att en spårljuspatron träffat kulspruteskyttens fallskärm, vilken hade tagit eld. Själva fallskärmen var nedbrunnen och kulspruteskytten, som låg död intill maskinen, hade delvis brända kläder. Spanaren och piloten hade varit oskadade och gåvo sig i väg mot öster. De upphunnos emellertid av en finsk patrull, som oskadliggjorde dem. Före sin färd hade ryssarna

I Fst VPM från den 8/6 1941 "rörande luftbevakningen i samband med Ålandsförslaget" framgår att en rekognocering genomförts på Åland och i rapporten föreslås att:

Chef Luftbevakningscentral (tillika C Lbevkomp) Kapten von Eckermann och Lstkapten S. Sandberg från Hkv lc.

Därefter i Fst/L HPM från den 24/6 "VPM angående sambandsöff till Finland" framgår behov av en sambandsöfficer vid General von Falkenhorsts stab (ev biträdande militärattaché i Helsingfors) samt att mot bakgrund till erfarenheterna från 1939 så finns ett önskemål att beordra sambandsöfficerare till Åland (lc Ingby).

Den 30 juni 1941 utfärdades en "Instruktion för sambandsofficern för luftbevakningen i Åbo".

Instruktionen är snarlik den som beskrivs ovan med följande tillägg:

"3. Orientering lämnas enligt formulär till luftbevakningsrapport.

Lösenord för lc Åbo: Kasper

för lc Stockholm: lorenz.

4. Till sambandsofficerns förfogande ställas två landstormsofficerare, vilka äro avsedda att tura med sambandsofficern.

5. Under all tjänstgöring bäres civil klädsel. Gasmask och pistol medföres. Inkvartering ordnas...."

För den svenska personalen utfärdades sk kabinettspass och bilaga framgår ett exempel på ett sådant. Nedan framgår foton på två officerare som omnämns i olika rapporter ovan.

Lstlöjtnant N A Malmström

Kapten N G C Segerstråle

BILAGA

Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken (Utdrag)

Får delgivas endast de officerare, som för sin tjänst oundgängligen behöva äga kännedom om denna handlings innehåll.

Plan för koordination av svenska och finska försvarsanstalter i syfte att vid fall av överhängande krigsfara inom Östersjöregionen trygga den neutraliserade Ålandszonen och spärra tillträdet till Bottniska viken.

Planen avser koordination av svenska och finska försvarsanstalter i ett krigsfall, då Sverige och Finland äro neutrala och de båda regeringarna finna, att Ålands försvar bör förstärkas och tillträdet till Bottniska viken spärras.

I planen upptagas åtgärder intill den tidpunkt, då finska försvarsanordningar vidtagits inom Ålandszonen på grund av ändring av 1921 års Ålands-konvention och temporära lättnader i dess demilitariseringsbestämmelser.

Det förutsättes, att planen, i mån som dylika försvarsanordningar komma till utförande, underkastas därav föranledd omarbetning.

I. Områdesindelning och uppgifter i stort.

A. Ålandshav.

Sverige hindrar främmande makters stridskrafter att inpassera till Bottniska viken eller Åland väster om en linje längs Eckerös västra strand till dess södra udde - Sarjewa (28 km sydöst Lågskär).

B. Ålandsområdet.

Med Ålandsområdet förstås här området mellan nyssnämnda linje och landskapets östra gräns.

Sverige och Finland hindra gemensamt främmande makters stridskrafter att inpassera till Bottniska viken samt trygga likaledes gemensamt den neutraliserade Ålandszonen mot landstigning och andra neutralitetskränkningar.

C. Området öster om landskapet Ålands östra gräns intill finska fastlandet.

Finland förhindrar främmande makters stridskrafter att inpassera till Bottniska viken eller landskapet Åland.

V. Flygstridskrafternas verksamhet.

6. Samverkan med luftförsvaret inom Ålandsområdet.

Bestämmelser angående samverkan mellan jaktförband och luftförsvaret inom Ålandsområdet utfärdas av militärbefälhavaren på Åland och meddelas resp ÖB.

7. Lufttrafik.

Flyghöjder samt särskilda in- och utflygningsvägar till och från Åland bestämmas av militärbefälhavaren på Åland och meddelas resp ÖB.

Flygvägar för divil lufttrafik bestämmas av den svenska och finska ÖB i samråd.

VI. Luftbevakning.

1. Åland utgör ett luftbevakningsområde med luftbevakningscentral i Ingby.

De svenska styrkorna kommandera en sambandsofficer till luftbevakningscentralen (jfr bilaga 9).

De finska styrkorna eller sjöbevakningsväsendet bemanna luftbevakningscentralen.

2. Luftbevakningsstationernas placering framgår ur den bifogade teckningen. /Bil 14. skissen, (oleatet), bilaga 14.

De svenska styrkorna bemanna följande luftbevakningsstationer:

Luftbevakningsstationens stationsort	Signalmedel	Sträcka på vilken fältledning bör dragas	A n m.
Hammarlands kyrkoby	telefon	c:a 2 km	För inre förbindelser. Kabel till Eckerö planerad.
Eckerö Kyrkoby	"	" 1 "	
Eckerö-Storby	"	" 1 "	
Eckerö-Södra	"	" 4 "	
Hellman	radio	" 2 "	
Mellanö	telefon	" 4 "	
Tellholm	"	" 1 "	
Bredbolstad	"	" 2 "	

D e f i n s k a s t y r k o r n a, sjöbevakningsväsendet samt av den åländska befolkningen ev bildade luftbevakningsgrupper bemanna övriga luftbevakningsstationer.

F i n l a n d ombesörjer luftbevakningscentralens och luftbevakningsstationernas förseende med nödig teknisk utrustning samt utvecklandet av Ålands telefontät med hänsyn till de fordringar, som luftbevakningen kan ställa på detta.

bevakningskartorna att försees med motsvarande koordinatsystem.

Vid luftbevakningsrapportering inom Åland användes det finska systemet enligt bifogad luftbevakningsrapportblankett, bilaga 15.

S i g n a l t r a f i k e n försiggår på s v e n s k a s p r å k e t.

(Förutom i punkt 1 nämnda s a m b a n d s o f f i c e r a r e beordras från S v e r i g e en sambandsofficer till Åbo luftbevakningscentral och från F i n l a n d en sambandsofficer till luftbevakningscentralen i Stockholm).

Plan för samarbete mellan den danska och svenska luftbevakningen

Plan

för samarbete mellan den danska och svenska luftbevakningen.

1. Dansk sambandsofficer avdelas till Hässleholms luftbevakningscentral.
Svenska sambandsofficerare avdelas till Köpenhamns och Rønnes luftvärnscentraler.

2. Orientering rörande utländsk flygverksamhet, som kan komma att beröra danskt resp. svenskt område och

<u>som rapporteras till</u>	<u>meddelas av</u>	<u>till</u>
Hässleholms luftbevakningscentral	dansk sambands-off. i Hässleholms luftbevakningscentral	Köpenhamns och Rønnes luftvärnscentraler
Köpenhamns luftvärnscentral	svensk sambands-off. i Köpenhamns luftvärnscentral	Hässleholms luftbevakningscentral
Rønnes luftvärnscentral	svensk sambands-off. i Rønnes luftvärnscentral	Hässleholms luftbevakningscentral

3. Orientering rörande dansk resp. svensk flygverksamhet, som kan komma att beröra svenskt resp. danskt område, meddelas av sambandsofficerarna till vederbörliga ovannämnda luftvärns- och luftbevakningscentraler.

4. Telefonförbindelserna för i p 2 och 3 angiven utväxling av meddelanden förberedas och ordnas av vederbörliga telegrafstyrelse enligt bilaga 1.

5. Karta utvisande den svenska luftbevakningens organisation samt svenska och danska rutkartor bifogas (bilaga 2).

6. Framställning om, att denna plan skall träda i Kraft göras av chefen för danska Generalstaben till chefen för svenska försvarsstaben eller omvänt.

7. Närmare detaljbestämmelser utarbetas inom vederbörliga staber.

8. Ett exemplar av denna plan förvaras i vardera danska Generalstaben och svenska försvarsstaben.

Köpenhamn, den 30/9 1938.

Chef för danska Generalstaben.

Chef för svenska försvarsstabens luftförsvarsavdelning.

Plan for samarbeide mellem svensk og norsk luftvarsling

HEMLIG

Utskrift av officor.

Plan

for samarbeide mellem svensk og norsk luftvarsling.

1. Svenske sambandsofficerer beordres til Oslo, Trondheim og Narvik luftvarslingssamlestasjoner.
Norske sambandsofficerer beordres til Gøteborg, Østersund og Bodens luftbevakningscentraler.
2. Orientering om utenlands flyvevirksomhet som kan komme til å berøre svensk henholdsvis norsk område

Som meldes innen	Meddeles av	Til
Hässleholm, Jönköping, Gøteborg, Skövde, Ørebro, Karlstad luft- bevakningsområ- den	Norsk sambandsofficer i Gøteborg luftbevak- ningscentral	Oslo samlesta- sjon
Falun, Sundsvall, Østersund, Sollefteå og Umeå luftbevak- ningsområden	Norsk sambandsofficer i Østersund luftbevak- ningscentral	Trondheim samle- stasjon.
Umeå og Boden luftbevaknings- områden og Luleå- borg luftverndistrikt i i Finnland	Norsk sambandsofficer i Boden luftbevaknings- central	Narvik samlesta- sjon.

Som meldes til	Meddeles av	Til
Oslo luftvarslings- samlestasjon	Svensk sambandsoffi- cer i Oslo luftvars- lingssamlestasjon	Östeborg luftbe- vakningscentral
Trondheim luft- varslingsamle- stasjon	Svensk sambandsoffi- <i>Trondheim</i> cer i ~~Narvik~~ luftvars- lingssamlestasjon	Östersund luftb- vakningscentra
Narvik luftvars- lingssamlestasjon	Svensk sambandsoffi- cer i Narvik luftvars- lingssamlestasjon	Bodens luftbeva- ningscentral.

3. Orientering om svensk henholdsvis norsk flyvevirksomhet som kan komme til å berøre norsk henholdsvis svensk område, meldes av sambandsofficeren til ovenfor nevnte luftvarslingsamlestasjoner henholdsvis luftbevakningscentraler.
4. Telefonsambandet for de i pkt. 2 og 3 nevnte utvekslinger av meddelelser mellom Sverige og Norge forberedes og ordnes av vedkommende myndigheter overensstemmende med bilag 1.
5. Kartter som viser luftvarslingsens (luftbevakningens) organisasjon i Sverige (4 kartter) og Norge (3 ~~kartter~~ kartter vedligger som bilag.
6. Nærmere detaljbestemmelser utarbeides av vedkommende lands staber.
7. Ett eksemplar på svensk og ett på norsk sprog av denne plan opbevares såvel i svenske Forsvarsstaben og norske Generalstaben.

Oslo den 27. september 1938

Magnus Magnusson
Thorleif Lundsgaard

Olof Sundell
Åke Sandberg
P. Wigbladh

Plan för samarbete mellan den finska och svenska luftbevakningen

Helsingfors den 7/7 1938.

Plan
för samarbete mellan den finska och svenska luftbevakningen.

..... 1. Finska sambandsofficerare avdelas till Stockholms och Bodens luftbevakningscentraler.
Överste.

..... Svenska sambandsofficerare avdelas till Åbo livregtscentral (ev. Helsingfors livdistriktscentral) och Uleåborgs livdistriktscentral.
Major.

2. Orientering rörande utländsk flygverksamhet, som kan komma att beröra finskt resp. svenskt område och

som rapporteras inom	meddelas av	till
Gotlands, Katrinholms, Stockholms, Uppsala, Gävle, Sundsvalls och Sollefteå luftbevakningsområden	finsk sambandsofficer i Stockholms luftbevakningscentral	Åbo livregtscentral (ev. Helsingfors livdistriktscentral)
Umeå och Bodens luftbevakningsområden	finsk sambandsofficer i Bodens luftbevakningscentral	Uleåborgs livdistriktscentral
Seinäjoki livdistrikt, Björneborgs, Åbo norra, Åbo södra och Helsingfors militärdistrikt	svensk sambandsofficer i Åbo livregtscentral (ev. Helsingfors livdistriktscentral)	Stockholms luftbevakningscentral
Uleåborgs livdistrikt	svensk sambandsofficer i Uleåborgs livdistriktscentral	Bodens luftbevakningscentral

3. Orientering rörande finsk resp. svensk flygverksamhet, som kan komma att beröra svenskt resp. finskt område, meddelas av sambandsofficerarna till vederbörande ovan nämnda livdistrikts-, livregts- och luftbevakningscentraler.

4. Teleföförbindelserna för i p 2 och 3 angiven utväxling av meddelanden mellan Finland och Sverige förberedas och ordnas av vederbörande telegrafstyrelser enligt bilaga 1.

5. Kartor, utvisande beträffande Finland indelning i livdistrikt och militärdistrikt samt beträffande Sverige i luftbevakningsområden bifogas.

6. Närmare detaljbestämmelser utarbetas inom vederbörande staber.

7. Ett exemplar av denna plan förvaras i vardera finska generalstabens och svenska försvarsstabens.